

Τιμωρητικότητα και ανασφάλεια: Εμπειρική διερεύνηση στάσεων των φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ

*Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΑΛΚΙΑ

*Κοινωνιολόγος, Διδάκτορας Εγκληματολογίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Περίληψη

Σύμφωνα με τα πορίσματα της παρουσιαζόμενης έρευνας, επιβεβαιώνεται η διάκριση μεταξύ της συναρτώμενης με την κοσμοθεωρία τιμωρητικότητας και εκείνης που απορρέει από την ανασφάλεια και το φόβο του εγκλήματος. Οι διαστάσεις της τιμωρητικότητας συναρτώνται τόσο με τη σχετική με εγκληματικές συμπεριφορές εμπειρία όσο και με το αξιακό/ιδεολογικό πλαίσιο των υποκειμένων. Στην πρώτη περίπτωση, το ζητούμενο είναι η ελαχιστοποίηση ή εκμηδένιση της πιθανότητας θυματοποίησης και, ως εκ τούτου, η τιμωρητικότητα συνδέεται με την ανασφάλεια και την αναζήτηση θεσμικών αλλά αποτελεσματικών «απαντήσεων» σε προβλήματα της καθημερινής ζωής. Η φυλάκιση ως η πλέον διαδεδομένη αλλά και ως η βαρύτερη από τις ισχύουσες ποινές, καταλαμβάνει την πρώτη θέση στις απαιτήσεις των τιμωρητικών πολιτών. Στη δεύτερη περίπτωση, το ζητούμενο είναι η ανασύσταση της πληγείσας από το έγκλημα μορφής της κοινωνίας και η τιμωρητικότητα συνδέεται, ως εκ τούτου, με την εκδικητική ανταπόδοση του κακού που προξένησε ο δράστης. Στην περίπτωση αυτή, ο φόβος του εγκλήματος δεν αποτελεί κυρίαρχο εξηγητικό παράγοντα της τιμωρητικότητας παραχωρώντας το ρόλο αυτό στην κοσμοθεωρία.

1. Εισαγωγή

Η έννοια της «τιμωρίας» ενυπάρχει στην ευρύτερη έννοια της ποινής. Ωστόσο, διακρίνεται από την έννοια της «τιμωρητικότητας» η οποία διακρίνεται για τον ιδιαίτερα ανταποδοτικό/αντεκδικητικό χαρακτήρα της σε ατομικό επίπεδο και ως εκ τούτου ορθά θεωρείται ότι θεμελιώνει περισσότερο μια «απάντηση» σε προσβολές που έλαβαν χώρα κατά το παρελθόν παρά την πρόληψη μελλοντικών εγκλημάτων.³⁶ Για το λόγο αυτό αντανακλά περισσότερο την οπτική της ανταπόδοσης παρά της επανένταξης.³⁷

Η επί μακρόν ισχύουσα ταύτιση μεταξύ του προσανατολισμού του ποινικών κυρώσεων και της τιμωρίας αμφισβητήθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η σκοπιμότητα της ποινής αποσυνδέθηκε από τον αμιγώς «τιμωρητικό» προσανατολισμό της και υιοθέτησε σωφρονιστικού και ενταξιακού χαρακτήρα λειτουργίες (π.χ. επανένταξη, επανόρθωση, αποκατάσταση).³⁸ Στη σύγχρονη εποχή, ωστόσο, δεν είναι καθόλου σπάνια η προσφυγή σε τιμωρητικές επιλογές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από έντονο λαϊκισμό. Πρόκειται για την αποκαλούμενη «νέα τιμωρητικότητα»,³⁹ η οποία εκφράζεται μέσα από την αυστηροποίηση του ποινικού νόμου σε ήσσονος βαρύτητας αξιόποινες συμπεριφορές ή ακόμη και σε 'αντικοινωνικές' συμπεριφορές.⁴⁰ Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι πρωταρχικής σημασίας στη διαμόρφωση της λεγόμενης «υποκειμενικής» τιμωρητικότητας,⁴¹ η οποία νοείται ως η «εκφρασμένη επιθυμία ...οι ποινές και οι απαντήσεις στο έγκλημα, κυρίως από την πλευρά της αστυνομίας, να γίνουν αυστηρότερες» και αλληλεπιδρά με την «αντικειμενική» τιμωρητικότητα που αναφέρεται στην «αυστηρότητα των ποινών που μια κοινωνία επιβάλλει στους καταδικασθέντες».⁴² Ανάλογα με τους γενεσιουργούς της παράγοντες, η τιμωρητικότητα συσχετίζεται με το φόβο εγκλήματος, την έλλειψη εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα, την ελλιπή ή λανθασμένη πληροφόρηση σχετικά με τις διαστάσεις του εγκλήματος αλλά και των ιδεολογικο-πολιτικών προσανατολισμών των πολιτών, οι οποίες προσδιορίζουν τη γενικότερη κοσμοαντίληψή του. Η αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων, σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτη-

36. Matthews, 2006: 327.

37. Maruna & King, 2009.

38. Kellens, 2000.

39. Pratt κ.ά., 2005.

40. Landreville, 2005: 1465.

41. Killias, 2001: 399.

42. Στο ίδιο.

στικά και τις κοινωνικο-πολιτικές συγκυρίες, διαμορφώνει το εξηγητικό πλαίσιο των τιμωρητικών στάσεων του κοινού.⁴³

Αναλυτικότερα, οι σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις διακρίνουν την τιμωρητικότητα σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η μία κατηγορία προσεγγίζει την τιμωρητικότητα ως στοιχείο της προσωπικότητας των ατόμων (κοσμοθεωρία) και η δεύτερη κατηγορία τη συνδέει με συγκεκριμένες απόψεις, οι οποίες συναρτώνται άμεσα με το έγκλημα και τον έλεγχό του.⁴⁴ Η προαναφερθείσα διάκριση επιβεβαιώνεται και από τη διεθνή ερευνητική εμπειρία. Ενδεικτική είναι μία από τις πρώτες έρευνες στον τομέα αυτό, η οποία διεξήχθη το 1992 από το Διεθνές Κέντρο Συγκριτικής Εγκληματολογίας του Καναδά και αφορά τις «Στάσεις του κοινού απέναντι στην ποινική δικαιοσύνη και κοσμοθεωρία»⁴⁵. Στο πλαίσιο αυτό, η τιμωρητικότητα εκλαμβάνεται ως «βασική στάση που είναι ριζωμένη στην προσωπικότητα των ατόμων»⁴⁶ και για το λόγο αυτό συναρτάται με μια σειρά απόψεις για θεσμικές όψεις της αντεγκληματικής πολιτικής σχετικά με τη λειτουργία της αστυνομίας, των ποινικών κυρώσεων ή της φυλακής.

Τα ανωτέρω επιβεβαιώθηκαν και από τα ερευνητικά πορίσματα της ελληνικής έρευνας για την «Ανασφάλεια, τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική», που διεξήχθη στην Αθήνα το 2006.⁴⁷ Στη συγκεκριμένη έρευνα προέκυψε ανάγλυφα η διάκριση μεταξύ της συναρτώμενης με την κοσμοθεωρία τιμωρητικότητας και εκείνης που απορρέει από την ανασφάλεια και το φόβο του εγκλήματος. Συνεκτιμήθηκε, επίσης, η διάκριση μεταξύ άμεσου φόβου θυματοποίησης και πρόσληψης της εγκληματικότητας ως γενικότερου σοβαρού κοινωνικού προβλήματος για τη μελέτη των δύο παραπάνω όψεων της τιμωρητικότητας.

Συνεκτιμώντας τα πορίσματα της ερευνητικής εμπειρίας, συνάγεται ότι οι διαστάσεις της τιμωρητικότητας συναρτώνται τόσο με τη σχετική με εγκληματικές συμπεριφορές εμπειρία όσο και με το αξιακό/ιδεολογικό πλαίσιο των υποκειμένων. Στην πρώτη περίπτωση, το ζητούμενο είναι η ελαχιστοποίηση ή εκμηδένιση της πιθανότητας θυματοποίησης και, ως εκ τούτου, η τιμωρητικότητα συνδέεται με την ανασφάλεια και την αναζήτηση θεσμικών αλλά αποτελεσματικών 'απαντήσεων' σε προβλήματα της καθημερινής ζωής. Η φυλάκιση ως η πλέον διεδδομένη αλλά και ως η βαρύτερη από τις ισχύουσες ποινές, καταλαμβάνει την

43. Για τους εξηγητικούς παράγοντες της τιμωρητικότητας και την επίδρασή τους στην τιμωρητικότητα βλ. Ζαραφονίτου, 2008α.

44. Ζαραφονίτου, 2011β & Προδημοσίευση στο www.theartofcrime.gr, τ. 13, 2010.

45. Brillon, 1984.

46. Το ίδιο, σελ. 482.

47. Ζαραφονίτου, Κουράκης & Συνεργάτες, 2009.

πρώτη θέση στις απαιτήσεις των τιμωρητικών πολιτών. Στη δεύτερη περίπτωση, το ζητούμενο εστιάζει στην ανασύσταση της πληγείσας μορφής της κοινωνίας από το έγκλημα και η τιμωρητικότητα συνδέεται, ως εκ τούτου, με την εκδικητική ανταπόδοση του κακού που προξένησε ο δράστης. Στην περίπτωση αυτή, ο φόβος του εγκλήματος δεν αποτελεί κυρίαρχο εξηγητικό παράγοντα της τιμωρητικότητας παραχωρώντας το ρόλο αυτό στην κοσμοθεωρία.⁴⁸

Μπορεί συνεπώς, να υποστηριχθεί βάσιμα ότι η σύνδεση ανασφάλειας-τιμωρητικότητας νοηματοδοτείται διαφορετικά, ανάλογα με την πρόσληψη της εγκληματικότητας ως καθημερινής απειλής ή ως ευρύτερου κοινωνικού προβλήματος, ενδεικτικού και της γενικότερης κοινωνικής υποβάθμισης. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, η τιμωρητικότητα επηρεάζεται ή αποτελεί τμήμα των γενικότερων στάσεων ζωής των πολιτικών ή διαφορετικά της κοσμοθεωρίας τους.⁴⁹

2. Φυσιογνωμία της έρευνας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται τις «Στάσεις των φοιτητών των ελληνικών ΑΕΙ απέναντι στις ποινικές κυρώσεις και την αντιμετώπιση του εγκληματία» και εκπονήθηκε κατά το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2014-15 στο πλαίσιο του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.⁵⁰

Λαμβάνοντας υπ' όψιν την έως τώρα ερευνητική εμπειρία, η παρούσα έρευνα συνεισφέρει στην εμβάθυνση της μελέτης των τιμωρητικών στάσεων στην Ελλάδα εστιάζοντας στη μελέτη των στάσεων εξατομικευμένων κοινωνικών ομάδων, όπως εν προκειμένω οι φοιτητές πανεπιστημίων. Η μελέτη της συγκεκριμένης ερευνητικής ομάδας παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω της ηλικίας και του εκπαιδευτικού υποβάθρου του δείγματος.

Η έρευνα διεξήχθη μεταξύ Μαΐου και Ιουνίου 2015 με τη συμπλήρωση 469 ερωτηματολογίων. Το δείγμα προέρχεται από τις ακόλουθες σχολές των ελληνικών πανεπιστημίων:

48. Ζαραφονίτου, 2011β.

49. Βλ. Ζαραφονίτου, Κουράκης & Συνεργάτες, 2009, Ζαραφονίτου, 2008α, 2008β, 2011α, 2011γ. Επιπροσθέτως, έρευνα για την τιμωρητικότητα του κοινού στην Αθήνα έλαβε χώρα στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής: Χαλκιά, 2012. Αναφορές, όμως, στην τιμωρητικότητα του κοινού έχουν προϋπάρξει σε έρευνες για τον φόβο του εγκλήματος, βλ. Ζαραφονίτου, 2000, 2002, 2008γ, 2008δ.

50. Με επιστημονικές υπεύθυνες τις γράφουσες στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού μαθήματος «Πόλη, εγκληματικότητα, αίσθημα ανασφάλειας και τιμωρητικότητα» της καθηγήτριας Χρ. Ζαραφονίτου. Η ερευνητική ομάδα συγκροτήθηκε από τους μεταπτυχιακούς φοιτητές του εν λόγω μαθήματος: Ελένη Βάλβη, Γιάννη Ζωϊτάκη, Κωνσταντίνα-Μαρία Κωνσταντίνου, Αδαμαντία Λαδικού, Παυλίνα Μωραϊτή, Ερωφίλη Παναγιωτοπούλου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΣΧΟΛΗ/ΤΜΗΜΑ	ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
Πάντειο Πανεπιστήμιο	Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης	32
Πάντειο Πανεπιστήμιο	Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού (ΕΜΠΟ)	60
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών	Τμήμα Επικοινωνίας & ΜΜΕ (ΕΜΜΕ)	23
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών	Τμήμα Φυσικής	71
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών	Νομική Σχολή	131
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών	Τμήμα Φαρμακευτικής	65
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	Νομική Σχολή	87
ΣΥΝΟΛΟ		469¹⁶

Η έρευνα αφορά δύο επίπεδα.⁵¹ Το πρώτο επίπεδο συγκεκριμενοποιείται στη συλλογή αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων από φοιτητές των ελληνικών ΑΕΙ της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, προερχόμενων τόσο από φοιτητές θεωρητικών όσο και θετικών σχολών. Το δεύτερο σε συνεντεύξεις με μαθητές του Γυμνασίου-Λυκείου του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα, στο πλαίσιο της ετήσιας εκπαιδευτικής επίσκεψης στο εν λόγω σχολείο.

Οι δύο βασικές ερωτήσεις για την εκτίμηση της τιμωρητικότητας ήταν κοινές και περιελήφθησαν σε όλες τις ομάδες εργασίας προκειμένου να καταγραφούν οι απαντήσεις του συνόλου των ερωτηθέντων. Πρόκειται για την ερώτηση της Διεθνούς Έρευνας Θυματοποίησης (ICVS)⁵² σχετικά με την καταλληλότερη ποινή για έναν 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη και την ερώτηση περί της σκοπιμότητας της ποινής, οι οποίες θα παρουσιασθούν στη συνέχεια.

51. Από το δείγμα τελικά αφαιρέθηκαν συνολικά πέντε (5) ερωτηματολόγια που προέρχονταν από φοιτητές ηλικίας άνω των 26 ετών, καθότι εκτιμήθηκε, με βάση την ηλικία της πλειονότητας των συμμετεχόντων, ότι δεν αντιπροσωπεύουν στους νέους φοιτητές που αποτελούν την ηλικιακή κατηγορία-στόχο της έρευνας.

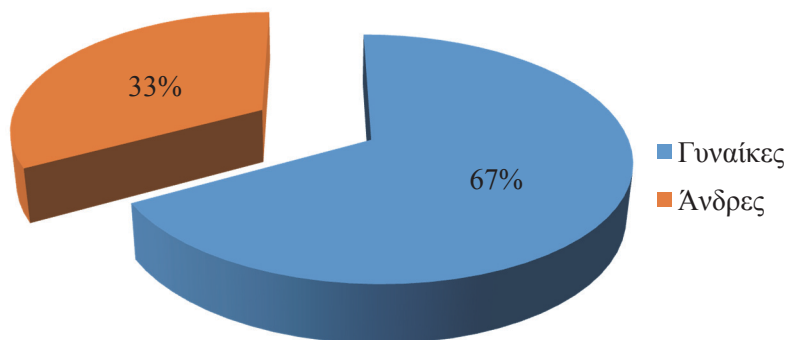
52. International Crime Victims Survey (ICVS). Η πρώτη Διεθνής Έρευνα Θυματοποίησης διεξήχθη το 1989 και επαναλήφθηκε ανά πενταετία έως και το 2000.

3. Χαρακτηριστικά του δείγματος

Τα χαρακτηριστικά του δείγματος των φοιτητών ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν ως εξής:

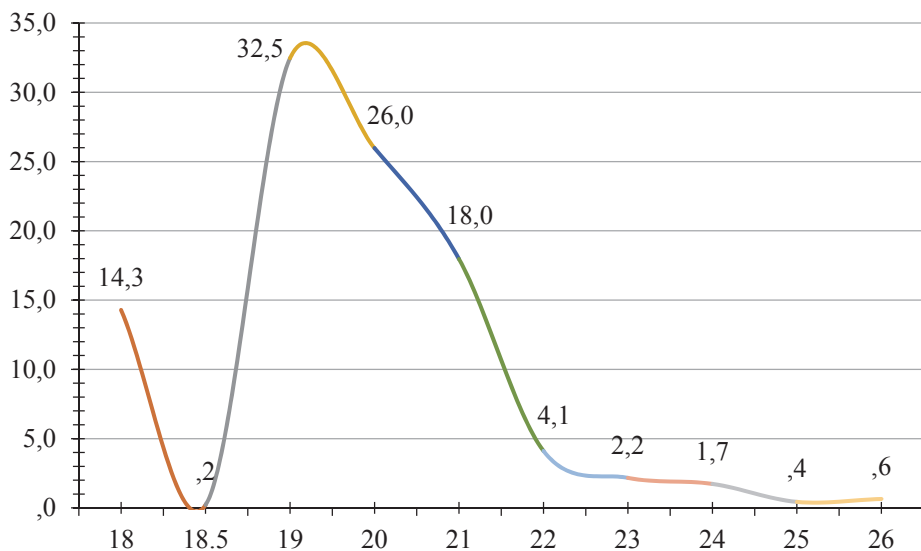
Αναφορικά με το φύλο, 67% του δείγματος ήταν γυναίκες και 33% άνδρες.

Γράφημα 1: Φύλο του δείγματος

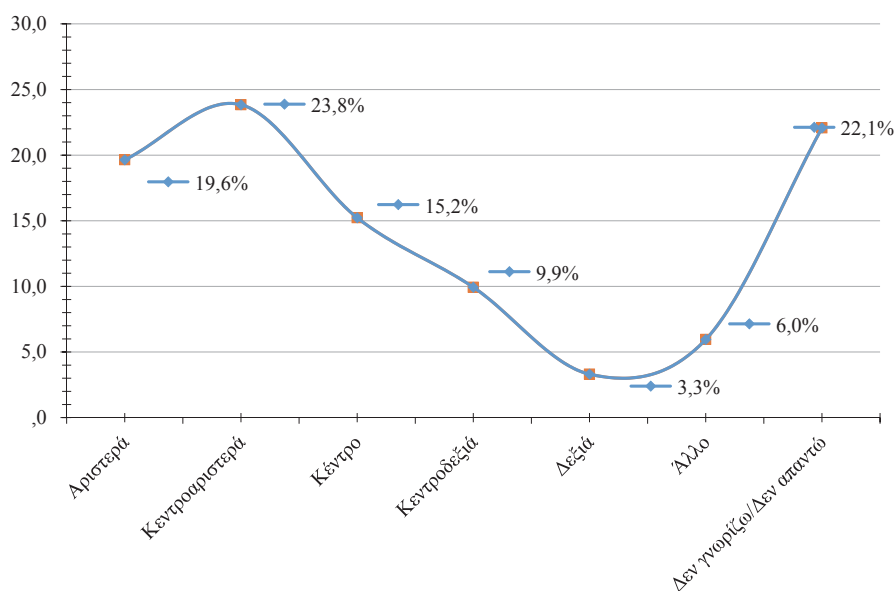
Λόγω της ιδιότητάς τους, οι περισσότεροι ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 18-22 ετών.

Γράφημα 2: Ηλικία του δείγματος

Το δείγμα κλήθηκε να προσδιορίσει την πολιτική του τοποθέτηση επιλέγοντας μία από τις εξής απαντήσεις «αριστερά», «κεντροαριστερά», «κέντρο», «κεντροδεξιά» «δεξιά», «άλλο» και «δεν γνωρίζω/δεν απαντώ». Σύμφωνα με τις καταγραφείσες απαντήσεις, η πλειονότητα των φοιτητών κατέταξαν τους εαυτούς τους στην αριστερά/κεντροαριστερά.⁵³ Χρειάζεται ωστόσο να επισημανθεί ότι η κατηγορία «δεν γνωρίζω/δεν απαντώ» υπήρξε η δεύτερη συχνότερη απάντηση (22,1%).

Γράφημα 3: Πολιτική τοποθέτηση του δείγματος

4. Αποτελέσματα έρευνας

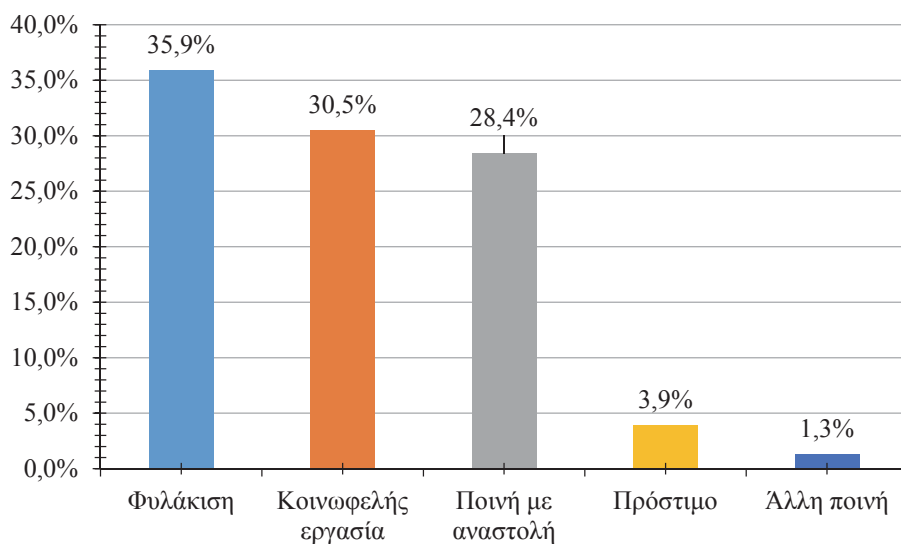
Η τιμωρητικότητα εξετάσθηκε κυρίως μέσα από δύο ερωτήσεις. Η πρώτη αφορά την ερώτηση που χρησιμοποιείται στη Διεθνή Έρευνα Θυματοποίησης (ICVS), στην οποία το δείγμα καλείται να απαντήσει ποια θεωρεί καταλληλότερη ποινή για έναν 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη ο οποίος κρίνεται ένοχος για δεύτερη φορά για διάρρηξη οικίας και κλοπή μίας τηλεόρασης. Η δεύτερη ερώτηση, εξετάζει τις απόψεις του δείγματος σχετικά με την σκοπιμότητα

53. Στην κατηγορία «άλλο» περιλαμβάνονται οι εξής απαντήσεις: «δεν με αντιπροσωπεύει κανένα κόμμα», «αναρχία», «ανεξάρτητος», «αδιάφορος», «πουθενά», «τίποτα».

της ποινής, σύμφωνα με το πρότυπο των προαναφερθεισών ελληνικών ερευνών μας. Σε αυτή την περίπτωση, οι απαντήσεις του δείγματος αντανακλούν το βασικό φιλοσοφικό υπόβαθρο των ποινών.

Η πλειονότητα του δείγματος (36%) επέλεξε ως καταλληλότερη ποινή για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη τη φυλάκιση, ακολουθούμενη από την κοινωφελή εργασία (30,5%) και την ποινή με αναστολή (28,4%). Αυτή η επιλογή εκλαμβάνεται από τη διεθνή ερευνητική εμπειρία ως έκφραση μιας τιμωρητικής στάσης απέναντι σε μια απλή μορφή διάρρηξης. Η καταγραφείσα στάση των φοιτητών του δείγματος της παρούσας έρευνας αντανακλά εντονότερη τιμωρητικότητα συγκρινόμενη με την αντίστοιχη στάση που κατέγραψε προ δεκαετίας η Ευρωπαϊκή Έρευνα Θυματοποίησης (EUICS) που διεξήχθη σε εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα, η ποινή της φυλάκισης επελέγη από το 30% των Ελλήνων πολιτών το 2005 (μέσος όρος ΕΕ: 24%).

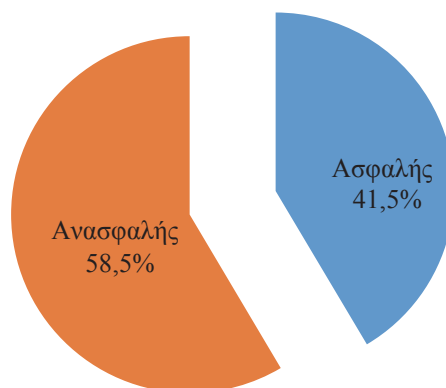
Γράφημα 4: Καταλληλότερη ποινή για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη

Προκειμένου να κατανοηθεί η ανωτέρω στάση απέναντι στον υπότροπο διαρρήκτη, εξετάστηκε η συσχέτιση μεταξύ ανασφάλειας και θυματοποίησης. Στο πλαίσιο στην ερώτηση «πόσο ασφαλής αισθάνεσθε, όταν κυκλοφορείτε μόνος/η στην περιοχή όπου κατοικείτε όταν βραδιάζει» 58,5% φοιτητές απά-

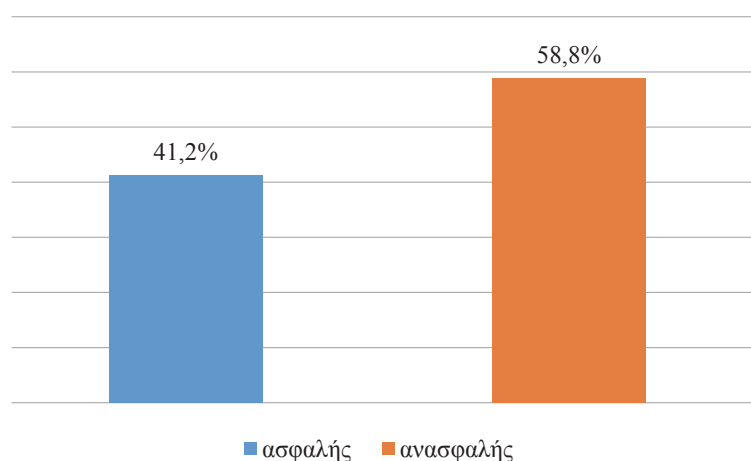
ντησαν ότι αισθάνονται λίγο ως πολύ ανασφαλείς ενώ 41,5% απάντησαν ότι αισθάνονται ανασφαλείς.

Γράφημα 5: (Αν)ασφάλεια του δείγματος

Το ποσοστό αυτό ήταν 42% σε επίπεδο χώρας και 55% στην Αθήνα, στο σύνολο του πληθυσμού, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα ευρήματα της EUICS 2005. Επιβεβαιώνεται, εν προκειμένω, ότι η συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού εκτός από περισσότερο τιμωρητική, παρουσιάζεται και ως περισσότερο ανασφαλής.

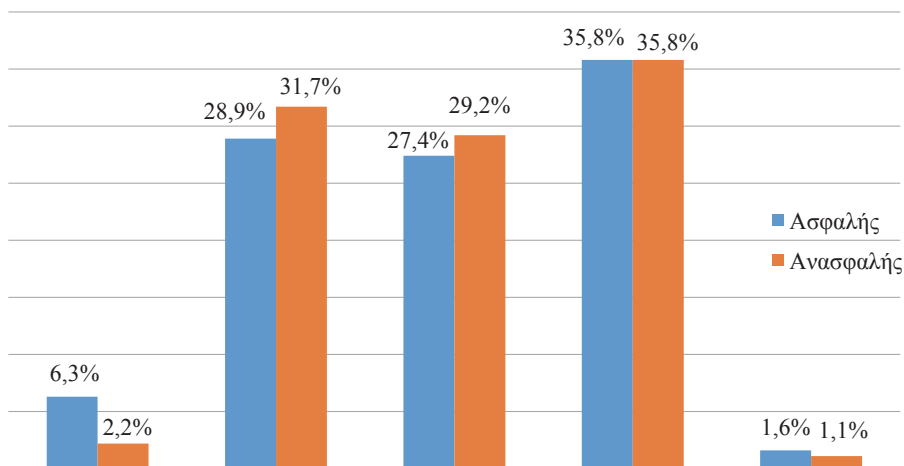
Γράφημα 6: (Αν)ασφάλεια και επιλογή φυλάκισης ως καταλληλότερη ποινή για τον 21χρονο υπότροπο διαρκήκη

Όπως προκύπτει, άλλωστε, από το παραπάνω γράφημα, πρόκειται για μια

θετική συσχέτιση των δύο αυτών ευρημάτων, εφόσον εκείνοι που δήλωσαν ανασφαλείς ήταν περισσότεροι μεταξύ αυτών που επέλεξαν τη φυλάκιση για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη συγκρινόμενοι με εκείνους που αισθάνονταν ασφαλείς (58,8% vs. 41,2%).

Γράφημα 7: (Αν)ασφάλεια και καταλληλότερη ποινή για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη

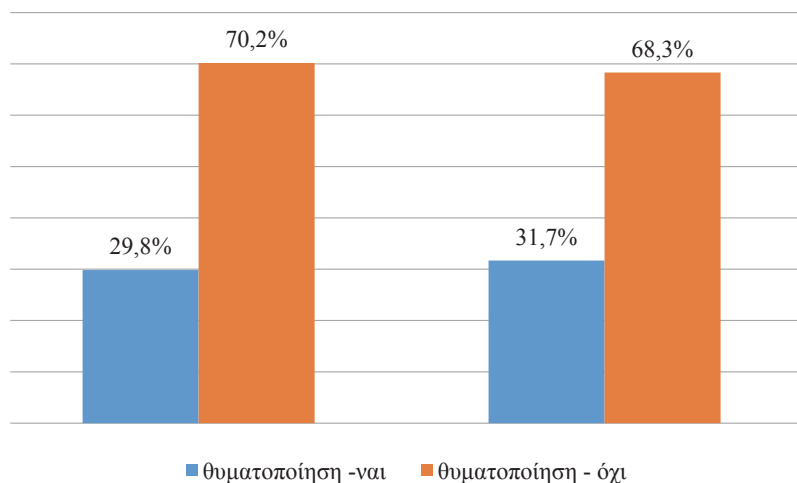
Αντιστρόφως, καμιά διαφοροποίηση δεν διαπιστώνεται μεταξύ των φοιτητών που αισθάνονται ασφαλείς ή ανασφαλείς όσον αφορά την επιλογή της φυλάκισης για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη (35,8% και στις δύο ομάδες). Λαμβάνοντας υπ' όψιν την απουσία στατιστικής σημαντικότητας στις ανωτέρω συσχετίσεις, είναι προφανές ότι δεν θεμελιώνεται σημαντική σχέση μεταξύ (αν)ασφαλών και αυτού του είδους τιμωρητικότητας.

Μια παρόμοια εικόνα προκύπτει από τη διασταύρωση της θυματοποίησης και της (αν)ασφάλειας, καθώς δεν διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο ομάδων. Ειδικότερα, τα θύματα εκπροσωπούνται ελαφρώς περισσότερο μεταξύ των ανασφαλών φοιτητών (31,7%) συγκρινόμενα με τους ασφαλείς φοιτητές (29,8%). Συνεπώς, η ανασφάλεια του δείγματος δεν μπορεί να εξηγηθεί από τη θυματοποίησή τους.

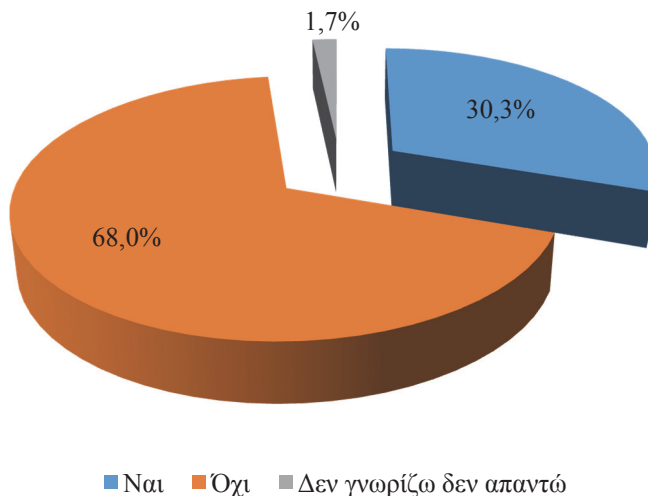
Σε κάθε περίπτωση, αξίζει να επισημανθεί το υψηλό επίπεδο θυματοποίησης που αναφέρεται από τους φοιτητές. Το επίπεδο αυτό είναι 30% έναντι 12,3% που κατεγράφη σε εθνικό επίπεδο και 13,5% που αναφέρθηκε από τους

πολίτες της Αθήνας στο πλαίσιο της EUICS (2005).⁵⁴ Πέραν της ιδιαιτερότητας της συγκεκριμένης ομάδας που δεν επιτρέπει τη σύγκριση με το σύνολο του πληθυσμού, τα υψηλά επίπεδα θυματοποίησης εξηγούνται προφανώς και από το χρονικό διάστημα αναφοράς της θυματοποίησης που ανάγεται στην τελευταία τριετία καθώς και από τον τρόπο διατύπωσης της σχετικής ερώτησης στην παρούσα έρευνα, ώστε να περιλαμβάνει τη θυματοποίηση όχι μόνο των ίδιων αλλά και προσώπων της στενής τους οικογένειας, καθώς η θυματοποίηση (άμεση και έμμεση) εκτιμήθηκε μέσα από την ερώτηση «κατά τα τελευταία 3 έτη, εσείς ή κάποιο μέλος της στενής οικογένειάς σας γίνατε θύμα ενός ή περισσότερων εγκλημάτων;».

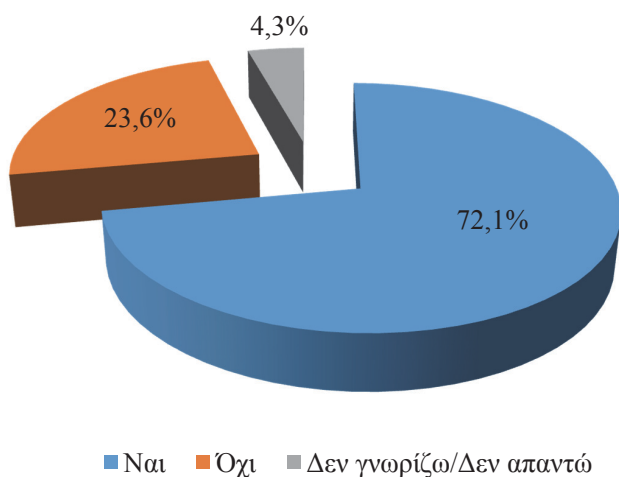
Γράφημα 8: Θυματοποίηση & (Αν)ασφάλεια

54. Dijk κ.ά., 2007.

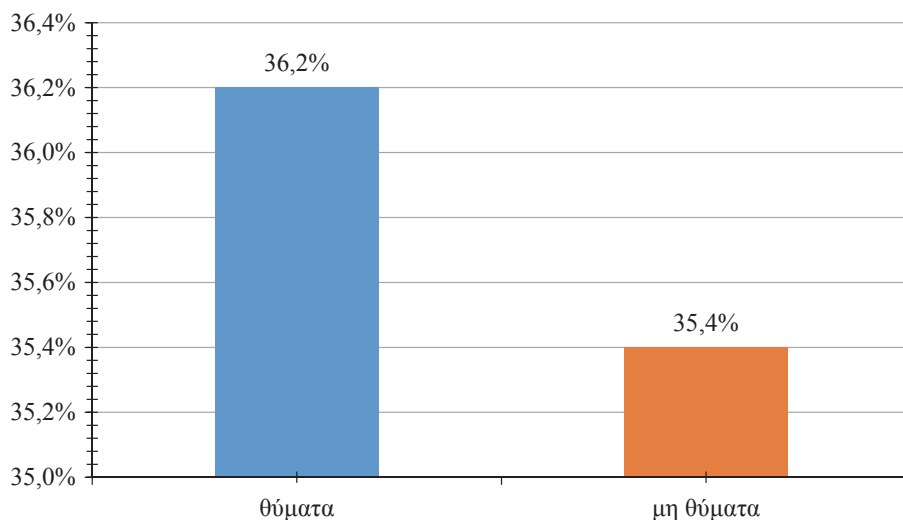
Γράφημα 9: Θυματοποίηση του δείγματος

Η πλειονότητα της αναφερθείσας θυματοποίησης (75,5%) αφορούσε κλοπές και διαρρήξεις, σύμφωνα και με την προϋπάρχουσα εμπειρία. Επίσης, το επίπεδο της καταγγελίας των εγκλημάτων στην αστυνομία είναι πολύ υψηλό (72%) και θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως επιθυμία των θυμάτων για την τιμωρία των δραστών.

Γράφημα 10: Καταγγελία στην Αστυνομία

Ωστόσο, η δηλωθείσα εμπειρία θυματοποίησης δεν συσχετίζεται με την επιλογή της φυλάκισης ως της καταλληλότερης ποινής για τον 21χρονο διαρρηκτική και συνεπώς με την τιμωρητικότητα, καθώς η διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων (θύματα, μη θύματα) είναι πολύ μικρή (36,2% έναντι 35,4%).

Γράφημα 11: Θυματοποίηση και επιλογή φυλάκισης για τον 21χρονο υπότροπο διαρρηκτική

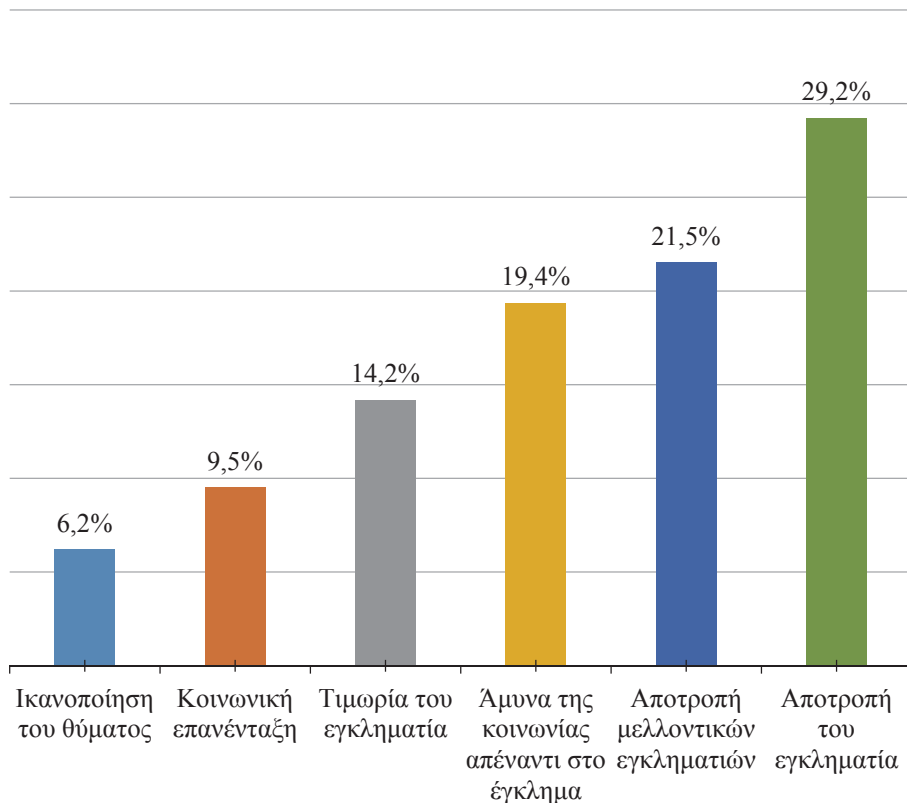

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, συνάγεται η έντονη ανασφάλεια και η εκτεταμένη θυματοποίηση των φοιτητών καθώς και η επιθυμία τους για επιβολή φυλάκισης στους δράστες μεσαίας κλίμακας εγκληματικότητας, όπως η διάρρηξη οικίας, η οποία είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη τα τελευταία έτη στην Ελλάδα.

Επιπρόσθετο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέταση των στάσεων των φοιτητών απέναντι στην σκοπιμότητα της ποινής. Η εξέταση αυτή πραγματοποιήθηκε μέσα από την ερώτηση: «ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η σημαντικότερη σκοπιμότητα της ποινής που επιβάλλουν τα δικαστήρια», με δυνατότητα επιλογής έως τριών από τους προτεινόμενους σκοπούς της ποινής.⁵⁵ Οι επιλογές του δείγματος απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα.

⁵⁵ Η ερώτηση είχε τεθεί πανομοιότυπα στην έρευνα για την ανασφάλεια και την τιμωρητικότητα, βλ. Ζαραφωνίτου Κουράκης & Συνεργάτες, 2009.

Γράφημα 12: Σκοπιμότητα της ποινής

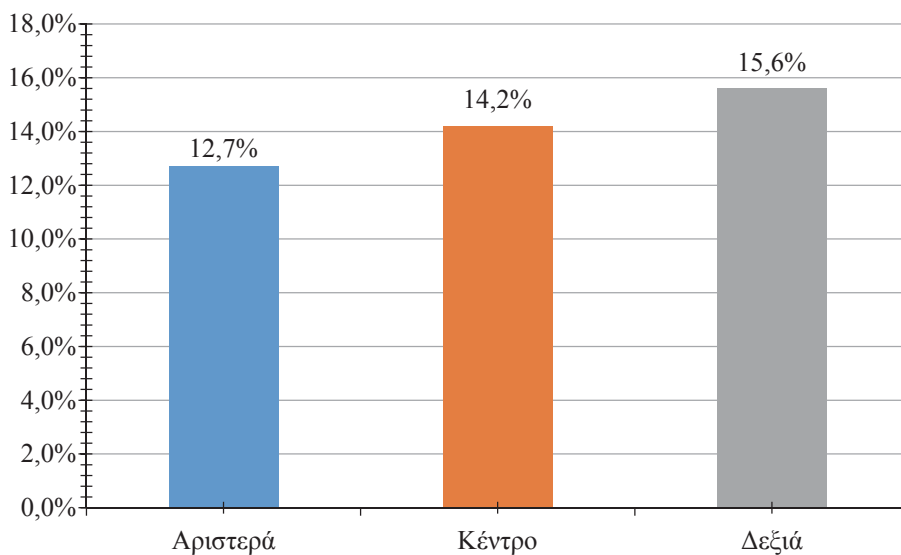

Συγκεκριμένα, οι περισσότερες επιλογές αφορούν στην απάντηση που προτείνει ως σκοπιμότητα της ποινής την «αποτροπή του εγκληματία από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων» (29,2%) αναδεικνύοντάς την ‘ειδική ποινική πρόληψη’ ως τον σημαντικότερο σκοπό της ποινής. Ακολουθεί η σχετική με τη ‘γενική ποινική πρόληψη’ απάντηση «αποτροπή μελλοντικών εγκληματιών από την τέλεση εγκλημάτων» (21,5%) και στην τρίτη θέση αυτής της ιεράρχησης εντάσσεται η απάντηση «άμυνα της κοινωνίας απέναντι στο έγκλημα» (19,4%). Ωστόσο, 14,2% των ερωτηθέντων επέλεξαν «την τιμωρία του εγκληματία ώστε να ‘πληρώσει’ για τις πράξεις του», ποσοστό το οποίο είναι σημαντικά υψηλότερο από αυτό των λοιπών προτεινόμενων απαντήσεων, όπως η «ικανοποίηση του θύματος» και η «κοινωνική επανένταξη του εγκληματία». Η παραπάνω ιεράρχηση των σκοπών της ποινής δίνει εμφανώς το προβάδισμα στο διασφαλιστικό/αμυντικό ρόλο της ποινής που συνδέεται με τα προβλήματα που προξενεί η εγκληματικότητα στην κοινωνία. Αντίθετα, από την παραπάνω ιεράρχηση των απαντήσεων ο αποκαταστατικός και

αναμορφωτικός ρόλος της ποινής είναι μάλλον υποβαθμισμένος. Η τιμωρητική/αντεκδικητική της σκοπιμότητα είναι πιο αναβαθμισμένη αλλά δεν αποτελεί βασικό προσανατολισμό στο σύνολο του δείγματος. Αξίζει, ωστόσο, να αναφερθεί ότι όσοι περιλαμβάνονται στην «τιμωρητική» ομάδα, έχουν τα κατωτέρω χαρακτηριστικά:

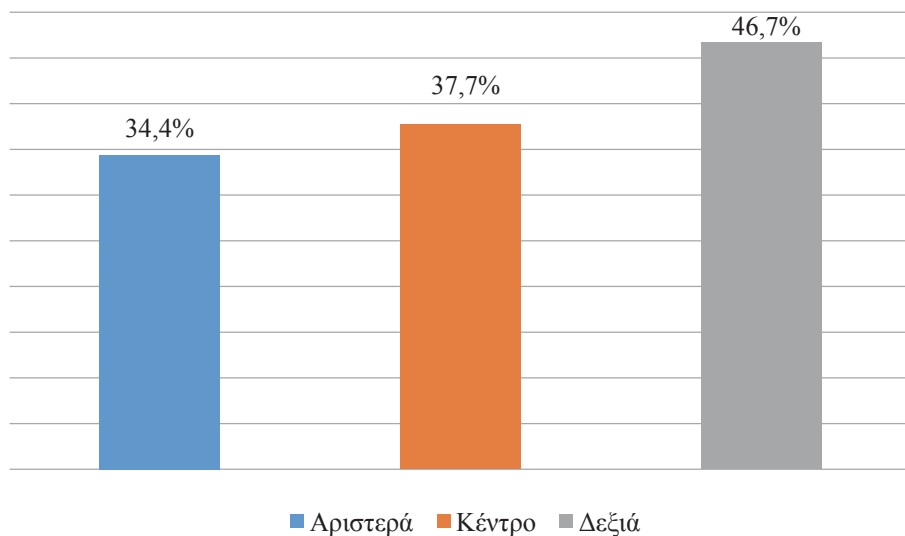
- Αισθάνονται περισσότερο «ασφαλείς» παρά «ανασφαλείς» (15,1% έναντι 13,4%)
- Εκπροσωπούνται σε μεγαλύτερο βαθμό σε όσους δήλωσαν θύματα σε σύγκριση με τα μη θύματα (15,8% έναντι 13,2%)
- Είναι πολιτικά προσανατολισμένοι περισσότερο δεξιά (15,6%) σε σύγκριση με όσους προσανατολίζονται πολιτικά στο κέντρο (14,2%) και αριστερά (12,7%).

Γράφημα 13: Πολιτική τοποθέτηση και τιμωρία του εγκληματία ως σκοπιμότητα της ποινής

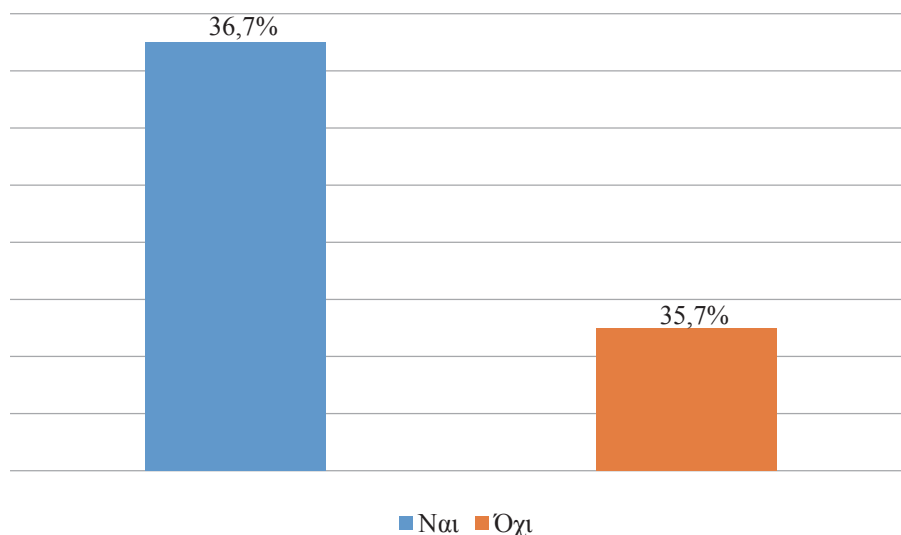
Πράγματι, σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ τιμωρητικότητας και δεξιού πολιτικού προσανατολισμού. Συγκεκριμένα, η φυλάκιση ήταν περισσότερο δημοφιλής απάντηση μεταξύ των ερωτηθέντων που πολιτικά προσανατολίζονταν στη δεξιά (46,7%) σε σύγκριση με εκείνους που προσανατολίζονταν στο κέντρο (37,7%) και αριστερά (34,4%).

Γράφημα 14: Πολιτική τοποθέτηση και επιλογή φυλάκισης για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη

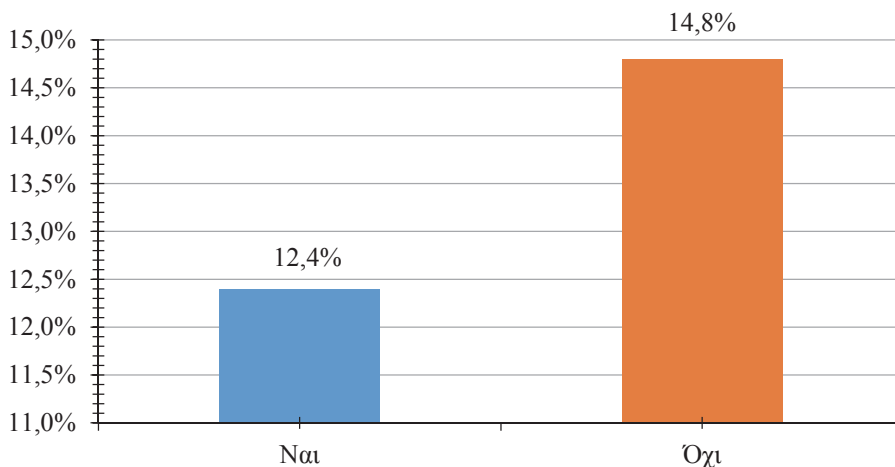
Οι τιμωρητικές στάσεις του δείγματος διαφοροποιούνται όσον αφορά τη σχέση τους με την εμπιστοσύνη στην αστυνομία. Ειδικότερα, στην περίπτωση της ερώτησης της ICVS (καταλληλότερη ποινή για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη) η επιλογή της φυλάκισης επελέγη λίγο συχνότερα από τους φοιτητές που δήλωσαν ότι εμπιστεύονταν την αστυνομία συγκριτικά με εκείνους που δεν την εμπιστεύονταν. Ωστόσο, πρόκειται για μία ποσοστιαία μονάδα, η οποία δεν θεμελιώνει ουσιαστική διαφοροποίηση.

Γράφημα 15: Εμπιστοσύνη στην Αστυνομία και επιλογή φυλάκισης για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη

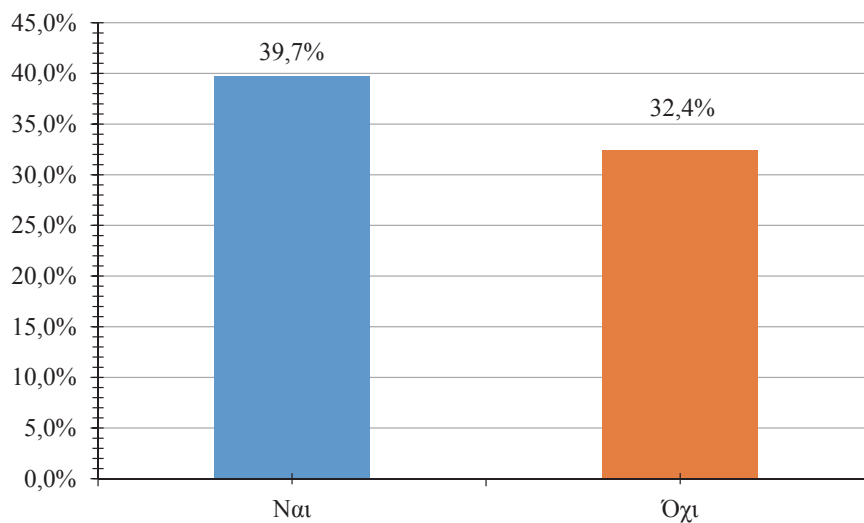
Περίπου ίδια είναι η εικόνα και στην εξέταση της συναρτώμενης με τη σκοπιμότητα της ποινής τιμωρητικότητα. Έτσι, η απάντηση «για να πληρώσει για τις πράξεις του» επιλέγεται σχετικά συχνότερα από φοιτητές που δηλώνουν ότι δεν εμπιστεύονται την αστυνομία. Η τιμωρητικότητα αυτού του είδους αντανακλά την απαισιόδοξη άποψη εκείνων που δεν εμπιστεύονται πλέον τους θεσμούς και δεν πιστεύουν ότι οι επερχόμενες κοινωνικές αλλαγές θα είναι προσανατολισμένες σε μία «θετική» κατεύθυνση. Το εύρημα της παρούσας έρευνας αντανακλά τον κλονισμό αυτό μέσα από τις στάσεις νέων και μορφωμένων πολιτών, όπως οι φοιτητές. Η μικρή ποσοτική διαφορά θα μπορούσε να εκτιμηθεί ως μια μη παγιωμένη άποψη που έχει ωστόσο αρχίσει να διαμορφώνεται.

Γράφημα 16: Εμπιστοσύνη στην Αστυνομία και τιμωρία του δράστη ως η σημαντικότερη σκοπιμότητα της ποινής

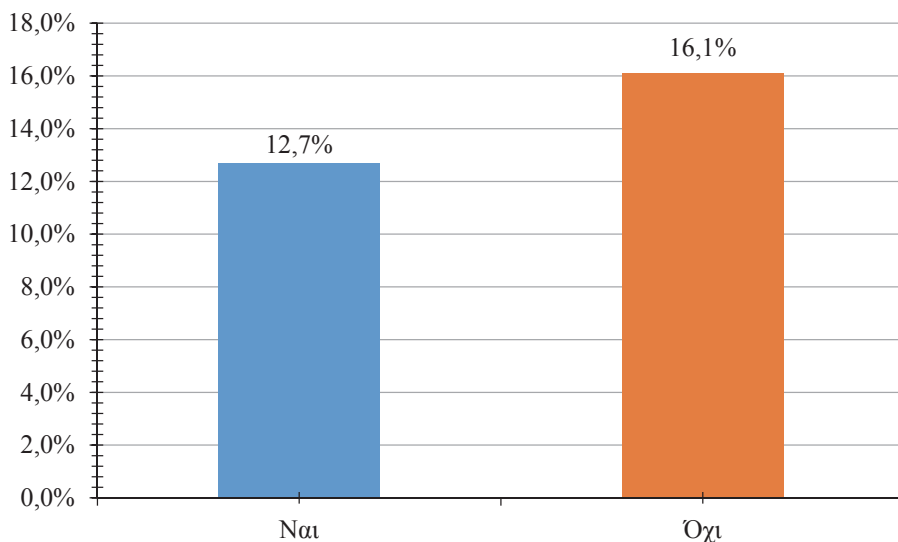
Αναφορικά με τη συσχέτιση της τιμωρητικότητας με την εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη, έχει ενδιαφέρον η διαπίστωση ότι η επιλογή της ποινής της φυλάκισης γίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τη μερίδα των φοιτητών που εμπιστεύονται τη δικαιοσύνη, κατά τρόπο ώστε η ερμηνεία της να είναι εγγύτερη στη θεσμική επιλογή του κράτους δικαίου και της «δικαστικής ανταπόδοσης».

Γράφημα 17: Εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη και επιλογή φυλάκισης για τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη

Αντίθετα, η συναρτώμενη με το αξιακό πλαίσιο της σκοπιμότητας της ποινής επιλογή της ανταπόδοσης/αντεκδίκησης φαίνεται να συσχετίζεται με την απουσία εμπιστοσύνης στη δικαιοσύνη.

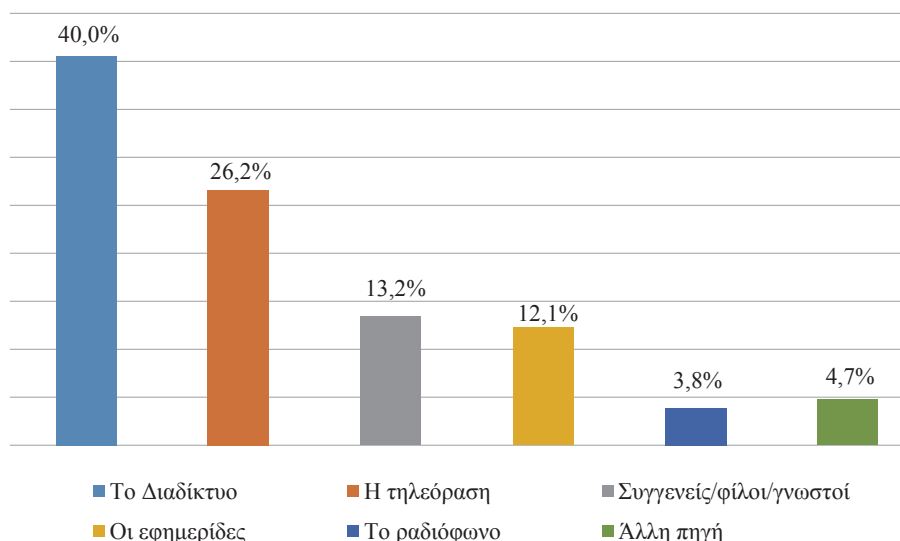
Γράφημα 18: Εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη και τιμωρία του δράστη ως η σημαντικότερη σκοπιμότητα της ποινής

Από τα προαναφερθέντα ερευνητικά ευρήματα φαίνεται να θεμελιώνεται μια γενικότερη συσχέτιση της τιμωρητικότητας με τον πολιτικό προσανατολισμό αφενός και, αφετέρου, με την έλλειψη εμπιστοσύνης απέναντι στη δικαιοσύνη. Αντίθετα, η προσφυγή στην αστυνομία φαίνεται να μην επηρεάζεται τόσο από την εικόνα των υποκειμένων αναφορικά με την αποτελεσματικότητά της και να γίνεται ανεξάρτητα από την εμπιστοσύνη τους σε αυτήν. Η διαπίστωση αυτή, εάν συνδυασθεί με τα υψηλά επίπεδα ανασφάλειας και θυματοποίησης, φαίνεται να αντανakλά την πρόσληψη μιας κοινωνίας 'διακινδύνευσης'.

Περαιτέρω, όσον αφορά τις πηγές πληροφόρησης, στην ερώτηση «ποιες είναι οι κυριότερες πηγές πληροφόρησής σας σχετικά με το έγκλημα και την αντιμετώπισή του», 40% των φοιτητών απάντησαν «το διαδίκτυο», 26,2% «η τηλεόραση», 13,2% «συγγενείς/φίλοι/γνωστοί», 12,1% «οι εφημερίδες», 3,8% «το ραδιόφωνο» ενώ 4,7% ανέφεραν «άλλη πηγή». Σύμφωνα με τις παραπάνω απαντήσεις, σχεδόν οι μισοί φοιτητές του δείγματος διαμορφώνουν τις στάσεις και αντιλήψεις τους για το εγκληματικό φαινόμενο μέσα από την ενημέρωση που προσφέρει το διαδίκτυο. Το γεγονός αυτό συντελεί προφανώς στη μορφή αυτών των στάσεων/αντιλήψεων καθώς και της ανασφάλειάς τους.

Γράφημα 19: Κυριότερες πηγές πληροφόρησης του δείγματος

5. Οι στάσεις των μαθητών του Γυμνασίου-Λυκείου Αυλώνα

Στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού μαθήματος του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου «Πόλη και εγκληματικότητα, αίσθημα ανασφάλειας, τιμωρητικότητα», με διδάσκουσα την Καθηγήτρια κ. Χρ.Ζαραφονίτου πραγματοποιήθηκε η ετήσια εκπαιδευτική επίσκεψη-μάθημα στο Γυμνάσιο-Λύκειο του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα, το Μάιο του 2015.⁵⁶ Το μάθημα του ακαδημαϊκού έτους ήταν αφιερωμένο στο «στάσεις των μαθητών/κρατουμένων απέναντι στις ποινικές κυρώσεις, το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη».

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος, και αφού αναλύθηκαν με ευσύνοπτο τρόπο οι βασικές έννοιες που τέθηκαν προς συζήτηση από την υπεύθυνη καθηγήτρια, έγινε επιστημονική παρουσίαση από τους μεταπτυχιακούς φοιτητές με σχετικά με τις λειτουργίες και σκοπιμότητες της ποινής καθώς και την ιστορική εξέλιξή τους, με έμφαση στο σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στη συνέχεια, οι μαθητές και οι μεταπτυχιακοί φοιτητές χωρίστηκαν σε

⁵⁶. Και στο πλαίσιο του πρωτοκόλλου συνεργασίας της Διευθύντριας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας κ. Χριστίνας Ζαραφονίτου με τον Διευθυντή του Γυμνασίου-Λυκείου του ΕΚΚΝΑ κ. Πέτρο Δαμιανό.

ισάριθμες μικτές ομάδες και κλήθηκαν να επιλέξουν την καταλληλότερη ποιινή σύμφωνα με την ερώτηση της ICVS καθώς και τη σημαντικότερη σκοπιμότητα της ποιινής, κατά τα προαναφερθέντα. Οι ομάδες εργασίας συνεργάστηκαν βάσει ενός οδηγού ημιδομημένης συνέντευξης ώστε να καταγραφούν οι στάσεις-απόψεις των μαθητών από τους μεταπτυχιακούς φοιτητές.

Όσον αφορά την πρώτη ερώτηση αναφορικά με τον 21χρονο υπότροπο διαρρήκτη ο οποίος συνελήφθη δεύτερη φορά για διάρρηξη οικίας και τη δεύτερη αυτή φορά έκλεψε μία συσκευή τηλεόρασης, σύμφωνα με την ερώτηση της ICVS, η πλειονότητα των μαθητών του σχολείου στο ΕΚΚΝΑ επέλεξαν την κοινωφελή εργασία, ακολουθούμενη από το πρόστιμο και τη φυλάκιση. Οι περισσότεροι εξ αυτών επεσήμαναν ότι δεν έχει νόημα η επιβολή της φυλάκισης για νεαρούς δράστες που διαπράττουν εγκλήματα ήσσονος βαρύτητας - ακόμα κι εάν είναι υπότροποι - διότι η φυλακή είναι σαν να φοιτά κανείς σε «σχολείο» όπου μπορεί να μάθει νέες μεθόδους για τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων και να επεκτείνει τις γνωριμίες και επαφές του με άλλους εγκληματίες. Επομένως, συγκρίνοντας τις απαντήσεις στην ερώτηση αυτή μεταξύ των δύο ομάδων (φοιτητές ελληνικών ΑΕΙ και μαθητές Γυμνασίου-Λυκείου ΕΚΚΝΑ) διαπιστώνεται ότι οι δεύτεροι έχουν λιγότερο τιμωρητικές στάσεις.

Όσον αφορά τη δεύτερη ερώτηση, η πλειονότητα των κρατουμένων απάντησε ότι η σημαντικότερη σκοπιμότητα της ποιινής είναι αποτροπή του δράστη από τη διάπραξη άλλων εγκληματικών πράξεων στο μέλλον. Από την άποψη αυτή, οι στάσεις των μαθητών του σχολείου του ΕΚΚΝΑ απέναντι στην σκοπιμότητα της ποιινής συμπίπτουν με εκείνες των φοιτητών των ελληνικών ΑΕΙ.

Στάσεις μαθητών του σχολείου ΕΚΝΝΑ απέναντι στην ποινή		
Ομάδες μαθητών Γυμνασίου-Λυκείου ΕΚΝΝΑ	Κυριότητα σκοπιμότητα της ποινής	Καταλληλότερη ποινή
1 ^η	Αποτροπή του εγκληματία από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων	Κοινοφελής εργασία-Πρόστιμο
2 ^η	Τιμωρία του εγκληματία, ώστε να «πληρώσει» για τις πράξεις του	Κοινοφελής εργασία-Πρόστιμο
3 ^η	Αποτροπή του εγκληματία από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων	Φυλάκιση
4 ^η	Άμυνα της κοινωνίας - κοινωνική ένταξη	Κοινοφελής εργασία-Πρόστιμο
5 ^η	Αποτροπή του εγκληματία από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων- Κοινωνική ένταξη	Κοινοφελής εργασία-φυλάκιση
6 ^η	Αποτροπή του εγκληματία από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων - Αποτροπή μελλοντικών εγκληματιών	Φυλάκιση - Πρόστιμο

6. Αντί επιλόγου

Συμπερασματικά, οι στάσεις των φοιτητών διακρίνονται από υψηλά επίπεδα ανασφάλειας και προτίμηση στην επιλογή της φυλάκισης στην προοπτική της αποτροπής του δράστη από τη διάπραξη άλλων εγκλημάτων στο μέλλον. Αυτή η στάση μπορεί να εξηγηθεί από τις υψηλές τάσεις αναφοράς στην αστυνομία ακόμα κι εάν δεν την εμπιστεύονται πάντα ως προς την αποτελεσματικότητά της να αντιμετωπίσει την εγκληματικότητα.

Από την άλλη πλευρά, δεν διαπιστώθηκαν ισχυρές συσχετίσεις μεταξύ τιμωρητικότητας και ανασφάλειας ή θυματοποίησης και οι τιμωρητικές στάσεις φαίνεται να συνδέονται στην παρούσα έρευνα με την πολιτική τοποθέτηση. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας στο σύνολό της είναι ακόμα υπό εξέλιξη, υποθέτουμε ότι οι στάσεις αυτές βασίζο-

νται στην απουσία προσωπικών εμπειριών εξαιτίας ακριβώς της νεαρής ηλικίας του δείγματος και αντανakλούν κυρίως ασαφείς αντιλήψεις τους για το εγκληματικό φαινόμενο, οι οποίες διαμορφώνονται από έμμεσες πηγές πληροφόρησης και κυρίως το διαδίκτυο.

Σε κάθε περίπτωση, τα ευρήματα επιβεβαιώνουν την ανησυχία των νέων σχετικά με το έγκλημα και την ανάγκη τους να ενεργοποιηθεί η αποτρεπτική λειτουργία της ποινής και, κατά κύριο λόγο, της ποινής της φυλάκισης. Όταν οι στάσεις αυτές προέρχονται από τους πολίτες εκείνους που εκτός από νέοι είναι και μορφωμένοι, όπως οι φοιτητές του δείγματος της παρούσας έρευνας, η ερμηνεία τους αναδεικνύει αφενός τις διαστάσεις του προβλήματος και αφετέρου την ανάγκη ελέγχου του μέσα από τις θεσμικά υπεύθυνες κρατικές υπηρεσίες.

Βιβλιογραφία

- Brillon, Y. (1984). «Attitudes du public face à la justice pénale et vision du monde», *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 479-488.
- Dijk J.v., Kesteren V. & Smit, P. (2007). *Criminal victimisation in international perspective. Key findings from the 2004-05 ICVS and EU ICS*, Ministry of Justice, WODC, The Hague.
- International Crime Victims Survey (ICVS). http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/icvs.
- Kellens, G. (2000). *Punir. Pénologie et droit des sanctions pénales*, Editions juridiques de l'Université de Liège, Liege.
- Killias, M. (2001). *Précis de Criminologie*, Staempflieds, SA Berne.
- Landreville, P. (2005). «From social integration to the management of risks? Politics and practices in the domain of penalties», *Poiniki Dikaiosini* 12: 1461-1468 (translation in Greek by Professor A. Maganas).
- Maruna, Sh. & King, A. (2009). «Once a criminal, always a criminal?: 'Redeemability' and the psychology of punitive public attitudes», *European Journal of Criminal Policy and Research*, 15(9): 7-24.
- Matthews, R. (2006). *Punitiveness*, στο: McLaughlin E., Muncie, J. (εκδ.), *The Sage Dictionary of Criminology*, Sage, London.
- Pratt, J., Brown, D., Hallsworth, S., & Morrison, W. (2005). *The new punitiveness*, Willan, Cullompton.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2000). «Εμπειρική διερεύνηση του φόβου του εγκλήματος σ' ένα δήμο της ελληνικής πρωτεύουσας», στο: Δασκαλάκη Η., Παπαδο-

- πούλου Π., κ.ά. (επιμ.), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, Αφιέρωμα στη μνήμη Η. Δασκαλάκη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 511-519.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2002). Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας, *Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης*, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, ελληνικά/αγγλικά.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2008α). Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί, *Νομική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2008β). «Κοινωνικές αντιλήψεις για την ποινική δικαιοσύνη και τιμωρητικότητα», στο: Γαλανού, Μ. (επιμ.), *Ποινικές επιστήμες, θεωρία και πράξη*. Προσφορά τιμής στην Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1215-1230.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2008γ). «Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής», (κοινή συμβολή με Ν. Κουράκη), *Ποινικός Λόγος*, 5(2): 1007-1015.
- Zarafonitou, Ch. (2008δ). «Fear of crime and victimisation: the Greek experience», στο: Kury H. (εκδ.) *Fear of crime-punitivity. New developments in theory and research*, Universitätsverlag, Dr.N.Brockmeyer, Bochum, 159-172.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. & Κουράκης, Ν.Ε. (επιμ.) & Συνεργάτες, (2009). *Ανασφάλεια, τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, 18, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2011α). «Από την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων», στο: Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α. (Δ/νη Έκδοσης), *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις*. Επετειακό Συνέδριο για τα 30 χρόνια της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Ζαραφωνίτου, Χρ. (2011β). «Τιμωρητικότητα: ανασφάλεια και κοσμοθεωρία», στον *Τιμητικό Τόμο για τον Ιάκωβο Φαρσεδάκη*, Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας, επιμ. Α.Χαλκιά, Νομική Βιβλιοθήκη, τ.ΙΙ, 1823-1836, & Προδημοσίευση στο www.theartofcrime.gr, τ.13, 2010.
- Zarafonitou, Ch. (2011γ). «Punitiveness, fear of crime and social views», στο Kury H., Shea E. (εκδ.), *Punitivity. International developments*, Vol. 2: Insecurity and punitiveness, Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, 269-294.
- Χαλκιά, Α. (2012). *Η τιμωρητικότητα του κοινού και οι στάσεις του απέναντι στην αντεγκληματική πολιτική*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.